

PÉČE O NEVIDOMÉ DĚTI V PRVNÍ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLICE CARE FOR BLIND CHILDREN IN THE FIRST CZECHOSLOVAK REPUBLIC

TÓTHOVÁ Valérie¹, TÓTH Andrej², ČERVENÝ Martin¹, NOVOTNÝ Lukáš³,
DRÁBEK Jakub⁴, DOLEŽALOVÁ Jitka¹

¹ Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, České Budějovice, Česká republika

² Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů, Praha, Česká republika

³ Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, Plzeň, Česká republika

⁴ Vysoká škola ekonomická v Praze, Národohospodářská fakulta, Praha, Česká republika

ABSTRAKT

Úvod: Vývoj péče o nevidomé děti, stejně jako vývoj péče o další jinak vážně zdravotně handicapované děti byl ovlivněn vývojem společnosti a vývojem správního práva. V historii péče o nevidomé děti hrály důležitou roli instituce, které byly vybudované jako výchovné a vzdělávací.

Cílem příspěvku je seznámit s budováním systému péče o nevidomé děti v první Československé republice, během které byly položeny základy moderního zdravotního a sociálního systému.

Metoda: Práce je založena na historické analýze převážně dobových zdrojů (sekundární i primární povahy) k dané problematice za použití metody přímé i nepřímé, progresivní a retrospektivní.

Výsledky: Aktivity v péči o nevidomé děti začaly již před rokem 1918, tj. před vznikem československého státu. První vzdělávací institucí pro nevidomé u nás byl Hradčanský ústav, který byl založen v Praze v roce 1807. V době vzniku Československé republiky existovalo v tzv. historických zemích (západní polovina stát) již několik ústavů pro nevidomé. Po vzniku republiky postupně vznikaly další ústavy a velká pozornost byla věnována i budováním ústavů v dalších částech státu.

Závěr: Otevírání nových ústavů a zkvalitnění poskytování péče vedly k nezbytnému rozvoji výchovy a vzdělávání nevidomých dětí. Velká pozornost byla věnována i předcházením oslepnutí.

Klíčová slova: Péče o nevidomé. Ústavní péče. Spolky. Vzdělávání.

ABSTRACT

Introduction: The development of care for blind children has also been influenced by the development of society and the development of administrative law, as has the development of care for other severely disabled children. Educational and educational institutions have played an important role in the history of care for blind children.

The aim of the study is to introduce the reader on the basis of historical analysis of primary and secondary sources to the building of the system of care for blind children in the First Czechoslovak Republic, during which the foundations of the modern health and social system were laid.

Method: The paper is based on a historical analysis of mostly contemporary sources (secondary and primary) on the subject by using direct and indirect, progressive and retrospective methods were used.

Results: Activities in the care of blind children began before 1918, before the establishment of the Czechoslovak state. The first educational institution for the blind in our country was the

Hradčany Institute, which was founded in Prague in 1807. At the time of the establishment of the Czechoslovak Republic, there were already several institutes for the blind in the so-called historical countries (western part of the state). After the establishment of the Republic, other institutes were gradually established and great attention was paid to building institutes in other parts of the state.

Conclusion: The opening of new institutes and the improvement of the quality of care have led to the necessary development of the education of blind children. Much attention was also paid to the prevention of blindness.

Key words: Care for the blind. Institutional care. Associations. Education.

ÚVOD

Vznik první Československé republiky po rozpadu Rakousko-Uherska znamenal počátek všeobecné modernizace společnosti včetně výstavby moderního zdravotního systému. Vládní administrativa začala klást významný důraz již nejen na samotnou léčbu, ale následně i na neméně důležitou preventivní činnost a předcházení nemocí. Většina zdravotně-sociálně handicapovaných příslušníků společnosti se však i nadále musela potýkat s negativními předsudky ve společnosti a nadále tak zůstávaly spíše na periferii společnosti, jak autoři shrnuli ve svých předešlých příspěvcích v případě tělesně postižených či hluchoněmých dětí (Tóthová et al., 2022; Tóth et al., 2022). Mezi tyto handicapované osoby patřily i osoby slepé. Nerovnocenné nazírání na nevidomé osoby dokládá i skutečnost, že i slepí byli v rámci státní úřední evidence řazeni do skupiny mrzáků, hluchoněmých, choromyslných a jiných neduživých osob. Na druhé straně ovšem stát velice brzy, a to na základě zákona č. 236 z 13. července 1922, který doplňoval a částečně uváděl v činnost zákon č. 332 z 15. dubna 1920, jímž stát převzal výkon zdravotně-policejního dozoru nad obyvatelstvem, povinoval obce a municipální města k tomu, aby vedly soupisy těchto zdravotně-

sociálně handicapovaných osob, které spadaly pod povinný zdravotní dozor ze strany obecních (městských) a obvodních lékařů, a průběžně tyto evidence i aktualizovaly. Tyto soupisy pak musely být dodány konkrétnímu lékaři, kterému musely být hlášeny i všechny nastalé změny. Evidence těchto osob pak prostřednictvím jednotlivých okresních úřadů byly odevzdávány centrálnímu státnímu aparátu, resp. ministerstvu veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy (Štátní archiv v Prešově – pracoviště Archiv Stará Lubovňa, f. Obvodný notársky úrad Podolínec, 1929).

CÍL

Cílem studie je prezentovat výsledky historické analýzy primárních a sekundárních zdrojů, která byla zaměřena na rozvoj péče o nevidomé děti v první Československé republice. Autoři se pokusili zmapovat tehdejší rozvoj péče o tyto zdravotně handicapované děti a nejčastější důvody oslepnutí. Sledován byl i vznik jednotlivých ústavů, rozvoj humánní péče v těchto ústavech a změny v legislativních předpisech.

METODY

Práce je založena na historické analýze převážně dobových zdrojů (sekundární i primární povahy) k dané problematice. Při zkoumání problematiky bylo použito metody přímé i nepřímé, progresivní a retrospektivní. Sběr historických zdrojů byl realizován především v digitální knihovně Kramerius Národní knihovny České republiky. Při zpracování problematiky byly využity i primární zdroje a data z českých a slovenských archivů, a to z Národního archivu v Praze, ze Slovenského národního archivu v Bratislavě, ze Státního archivu v Nitře a ze Státního archivu v Prešově – pracoviště Stará Lubovňa.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Počátky péče o slepé děti jsou spojeny s některými osobnostmi a odborníky, kteří si uvědomili, že je nezbytné se zvlášť zabývat výchovou, vzděláním a zaopatřením nevidomých dětí, neboť pouze tak se mohou v dospělosti stát alespoň částečně samostatné a nespádnout do chudoby a závislosti na veřejné dobročinnosti (Československá statistika – svazek 150, 1937). Aktivita v péči o nevidomé děti začaly již před rokem 1918, resp. před vznikem nového státu. Již 26. listopadu 1818 bylo v Rakousku vydáno nařízení dolnorakouské vlády o povinné výchovné péči o slepé děti, ve kterém bylo doporučeno

přijímání chudých a slepých dětí do veřejných škol. Předpokládá se, že toto nařízení vzniklo z podnětu založení ústavů pro nevidomé v prvním desetiletí 19. století ve Vídni a v Praze. Zakladatelem ústavu ve Vídni byl vynikající tyflopéd Johann Wiliam Klein, který dal v roce 1810 podnět k uzákonění povinné školní docházky pro nevidomé děti starších 10 let. V Praze založil Aloys Klar tzv. Hradčanský ústav, který byl první vzdělávací institucí pro nevidomé u nás (Mužáková, 2008). Tento vynikající česko-německý filolog, pedagog a filantrop se celý život neúnavně věnoval dobročinným aktivitám – především právě péči o nevidomé (Smýkal, 2006). V důsledku postupného rozšiřování počtu ústavů proto rakouská Dvorská studijní komise v roce 1821 povolila svým výnosem možnost vzdělávat nevidomé v těchto zařízeních. Další nařízení tato komise vydala 7. května 1847. V něm byly zpracovány praktické pokyny pro vyučování slepých dětí v obecné škole. Důležitý materiál pak představuje říšský výnos ze dne 6. července 1881, který s odvoláním na říšský zákon z roku 1869 o povinné školní docházce povinoval zřizování oddělení pro slepé děti při obecných školách. Tento zákon byl následně 2. května 1883 novelizován, a nově tak ukládal přímo zřizovat školy pro „neplnosmyslné a zaoštalé“. Na tuto zákonnou normu navázal Zemský zákon moravský č. 33 z 18. února 1890, který nařizoval povinnou školní docházku pro slepé děti, a to čtyři hodiny denně. Tuto zákonnou povinnost přebrala i nová republika, jež teprve až v roce 1928 schválila jednotné směrnice a učební osnovy pro vzdělávání postižených dětí, které byly platné i pro nevidomé žáky (Mužáková, 2008).

V době vzniku Československé republiky existovalo v tzv. historických zemích již několik ústavů pro nevidomé, a to Soukromý ústav pro výchovu a léčení chudých slepých dětí a na oči chorých, resp. Hradčanský ústav slepců v Praze, který byl zřízen v roce 1807. Dále to byl Klárův ústav slepců v Praze, jehož začátek se datuje k roku 1832 (Mužáková, 2008). V roce 1835 pak vznikl ústav pro nevidomé i na Moravě, v Brně, který nesl název Ústav pro slepé (Smýkal, 1985), jenž byl v roce 1894 doplněn brněnským německým Dívčím domovem pro nevidomé dívky (*Mädchen-Blindenheim*) (Soupis zařízení sociální péče o mládež v republice československé, 1925). Tyto tři ústavy již měly v době vzniku republiky určitou historii a zkušenosti, které mohly dále v novém státě rozvíjet. Kratší historii měl Deylův ústav v Praze. Ten byl otevřen teprve na

počátku 20. století, v roce 1910, pod názvem Deylova výchovna slepých, jehož majitelem a vydržovatelem byl Zemský spolek pro výchovu a opatrování slepých v Čechách. V roce 1915 byl název změněn na Deylův ústav pro slepé (Deylův ústav). Roku 1908 pak byla ještě v Praze zřízena i Útulna slepých dívek, která měla rovněž filiálku v Mnichovicích založenou v roce 1915. Ústav zajišťoval zopatrování chudým, opuštěným a nemocným slepým dívkám, které v ústavu zůstávaly zpravidla až do smrti, a dále nevidomým dětem od 3 let do věku, kdy mohly vstoupit do slepecké školy. Majitelem ústavu byl spolek téhož jména. Majitelem Klárova ústavu, k němuž byla připojena i Opatrovna pro slepé děti a mateřská škola rovněž se sídlem v Praze pro děti od 3 (4) do 7 (Soupis zařízení sociální péče o mládež v republice československé, 1925) let, byl spolek s názvem Klárův ústav. Hradčanský ústav byl pak nadačním majetkem. Klárův ústav byl rovněž sídlem Československé ústřední péče o slepé, tj. sdružení spolků a ústavů v Československu, které se zabývaly péčí o slepé. Založen byl v roce 1919, resp. jako spolek byl ustaven v roce 1924. Hradčanský ústav přijímal pro výchovu a léčbu chudých slepých dětí, resp. na oči nemocné děti ve věku 6 až 14 let z celé republiky. Klárův ústav přijímal chovance schopné řemeslného výcviku ve věku od 14 do 30 let zejména z Čech, v případě volných kapacit pak i z jiných částí republiky, a Deylův ústav pak chovance z celé republiky ve věku 6 až 18 let (Soupis zařízení sociální péče o mládež v republice československé, 1925).

V polovině dvacátých let pečoval Klárův ústav s kapacitou 110 míst celkem o 92 chovanců a k němu přidružená Opatrovna pro slepé děti se pak starala o 15 chovanců. Deylův ústav měl tehdy zcela naplněnou kapacitu, která činila 66 míst (v ústavu bylo 49 chlapců a 17 děvčat) a Hradčanský ústav s kapacitou 70 míst (40 pro chlapce a 30 pro děvčata) pečoval v polovině dvacátých let celkem o 63 chovanců. Rovněž naplněná byla kapacita i v případě pražské Útulny slepých dívek, jež činila 33 míst, stejně jako v případě její filiálky v Mnichovicích s kapacitou 24 míst. Moravský zemský ústav pro výchovu nevidomých v Brně ve vlastnictví moravského zemského výboru v Brně přijímal do ústavní péče slepé a výchovy schopné děti ve věku 6 až 15 let bez rozdílu národnosti z Moravy, Slezska a případně i ze Slovenska. Kapacita činila 164 míst, ta byla v polovině dvacátých let rovněž plně obsazena. Brněnský německý Dívčí domov pro nevi-

domé dívky, jenž byl v majetku stejnojmenného spolku, přijímal chovanky z Moravy a ze Slezska, popřípadě z celé republiky. Z celkového počtu 50 míst bylo v polovině dvacátých let obsazeno celkem 43 (Soupis zařízení sociální péče o mládež v republice československé, 1925).

Deylův ústav byl ryze český, ostatní ústavy byly dvojjazyčné (Trnková, 1932). V Hradčanském ústavu se podle domácího řádu hovořilo střídavě jeden týden německy a jeden týden česky (Mužáková, 2008). Pro německojazyčné děti existovala ještě slepecká škola v Ústí nad Labem (*Deutsche Blindenschule*), jež vznikla v roce 1913. Škola byla v majetku města a přijímala slepé, tělesně a duševně zdravé, výchovy schopné děti ve věku od 6 do 14 let. Kapacita školy činila celkem 32 míst, které byly v polovině dvacátých let zcela obsazeny (Soupis zařízení sociální péče o mládež v republice československé, 1925).

Na počátku existence republiky byla z hlediska péče o slepé děti nejkritičtější situace na Slovensku, kde z doby před rokem 1918 existoval pouze jeden ústav pro slepé v Prešově, jenž byl založený maďarským spolkem pro podporu slepých. Vývoj ústavu zarazila světová válka – ústav živořil nejen během války, ale i po válce (Slovenský národní archiv v Bratislavě, f. Inštruktora Ministerstva sociálnej starostlivosti, 1923). Tento jediný ústav na budoucím území Slovenska nebyl pro slepé děti ve věku 6 až 14 let zdaleka dostačující. Ty byly proto před rozpadem habsburské monarchie umísťovány v ústavech v Budapešti, Miškovci (*Miskolc*) anebo dokonce až v sedmihradské Kluži (dnes *Cluj-Napoca* v Rumunsku). Absence ústavu pro slepé děti na Slovensku byla kritická zejména vzhledem k tamnímu velkému počtu nevidomých dětí. Stát navíc očekával, že po uzavření mírové smlouvy s Maďarskem (stalo se tak v červnu 1920) budou všechny děti pocházející z území bývalého horního Uherska vráceny zpět na Slovensko, kde se o ně stát nebude moci postarat. Již na počátku roku 1920 zahájilo proto ministerstvo veřejného zdravotnictví z podnětu Inštruktora sociální péče o mládež v Bratislavě vyjednávání s Deylovým a Klárovým ústavem pro slepce v Praze, jakož i s ústavem pro výchovu nevidomých v Brně, aby pro rok 1920 rezervovaly svá volná místa výhradně pro slepé děti ze Slovenska. Všechny dotyčné ústavy z historických zemí s žádostí ministerstva souhlasily a přislíbily svou součinnost při řešení neblahé situace vyplývající z absence kapacit pro slepé děti na Slovensku.

Slovenské županské úřady byly proto vyzvány, aby se obrátily na rodiče anebo legální zástupce slepých dětí v obvodu svého působení s žádostí, aby předložily Instruktorátu sociální péče o mládež v Bratislavě řádně zdokumentovanou žádost o umístění jejich slepého dítěte na státní útraty do některého z ústavu na území československého státu. K žádosti mělo být přiloženo lékařské potvrzení, rodný list, domovský list, potvrzení o chudobnosti a potvrzení dané obce, že je ochotná přispívat na umístění dítěte do některého z ústavu pro slepé měsíčně částkou 10 Kč (Štátny archív v Nitre, f. Nitranská župa 1919 – 1922, kart. č. 114).

K otevření státního ústavu pro slepé ve slovenské Levoči, o jehož zřízení bylo jednáno na schůzích ústřední péče o slepé v Praze již v roce 1920 z iniciativy ministerstva sociální péče, došlo po dohodě ministerstva sociální péče s ministerstvem školství (výnos ministerstva školství z 25. ledna 1922, č. 119.091 ai 1921). Ústav byl v té době mimochodem jediným státním ústavem pro nevidomé v celém Československu a byl určen pro děti od 7 do 15 let z celého Slovenska (Národní archiv, f. Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy 1918 – 1938). Počet chovanců v polovině dvacátých let byl 16 chlapců a 10 dívek (Soupis zařízení sociální péče o mládež v republice československé, 1925), koncem roku 1927 pak dosáhl čísla 40. Sociální péče a sociální politika v prvním desetiletí republiky, 1928). Ve státním ústavu pro slepé v Levoči získali nevidomí výchovu a vzdělání do té míry, aby byli dostatečně připraveni pro budoucí samostatné povolání (Slovenský národní archiv v Bratislavě, f. Inštruktora Ministerstva sociálnej starostlivosti, 1926). V Levoči ještě mimoto působil i soukromý ústav Místního spolku Československého červeného kříže, který poskytoval rovněž péči nevidomým, a to v tomto případě mládeži od 15 do 20 let. Ústav zajišťoval svým chovancům z území Slovenska řemeslný nebo hudební výcvik. Počet chovanců byl v uvedeném období celkem 35. K tomuto ústavu byl připojen, resp. přemístěn po kontrole ministerstva sociální péče i prešovský ústav (Soupis zařízení sociální péče o mládež v republice československé, 1925), a to z důvodu, že ústav byl veden v maďarském duchu a byl v něm používaný spíše maďarský jazyk; Slovenský národní archiv v Bratislavě, f. Inštruktora Ministerstva sociálnej starostlivosti, 1923). Věk chovanců, který je uveden v publikaci *Soupis zařízení sociální péče o mládež v republice Československé* není v souladu

s archivním materiálem, ve kterém je uvedeno, že do ústavu byli přijímáni chovanci od 14 do 30 let (Slovenský národní archiv v Bratislavě, f. Inštruktora Ministerstva sociálnej starostlivosti, 1926). V soukromém ústavu získala nevidomá mládež teoretické vzdělání a potřebný řemeslný výcvik. Do ústavu mohli být přijati pouze ti jedinci, kteří byli kromě slepoty tělesně a duševně zdraví a již se byli schopni vzdělávat. O přijetí rozhodovalo kuratorium na základě předložené žádosti a potřebných dokladů. Chudí chovanci byli přijímáni úplně zdarma, bohatší museli platit poplatek. Řemeslný výcvik trval celkem 4 roky (Slovenský národní archiv v Bratislavě, f. Inštruktora Ministerstva sociálnej starostlivosti, 1926). Zdravotnímu stavu chovanců byla věnována velká pozornost. Ústavní lékař pravidelně prováděl prohlídky chovanců, které v případech onemocnění léčil. Ředitelství dokonce zjistilo, že operativním zákrokem by bylo možné v případě některých chovanců umožnit, aby alespoň částečně viděli. V těchto případech jim zařídili prohlídku lékařem z oční kliniky v Bratislavě a na základě výsledků pak některým chovancům zajistili dopravu za ústavní finance do Bratislavy, kde se jim po provedení operace zraková ostrost zlepšila (Slovenský národní archiv v Bratislavě, f. Inštruktora Ministerstva sociálnej starostlivosti, 1926).

Významným krokem v rozvoji péče o nevidomé na Slovensku bylo založení Zemského spolku péče o nevidomé. Jeho cílem bylo soustavně organizovat a poskytovat péči nevidomým na Slovensku bez rozdílu národnosti a náboženského vyznání (Slovenský národní archiv v Bratislavě, f. Referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislavě, 1925 – 1945). Spolku se podařilo vybudovat nový ústav v Báhoňi na jihozápadním Slovensku nedaleko Bratislavy, který byl otevřen v roce 1930. Dále se ve svých aktivitách snažil pomoci i těm nevidomým, kteří nebyli umístěni v ústavech. Spolek rovněž propagoval vybudování i mateřské školy pro slepé děti. Argumentoval tím, že v předškolním věku je mateřská škola nejúčelnějším řešením péče o slepé děti, neboť výchova ve skupině se stejně postiženými dětmi dodává nevidomému dítěti důvěru jak v sebe sama, tak i v praktickém životě, neboť zde vychovatelé podporují správný duševní a tělesný vývoj dítěte. Spolek poukázal na to, že posílání dětí do mateřské školy na Moravu je nadále neudržitelné nejen finančně, ale i kvůli nedostatku míst. Spolek poukázal na skutečnost, že dítě, které přicházelo do školy ze speciální mateřské školy,

Tabulka 1 Finanční podpora Ministerstva sociální péče poskytnutá institucím zajišťující péči o zdravotně handicapované osoby (Soupis zařízení sociální péče o mládež v republice československé, 1925, s. 19)

osoby	1919	1920	1921	1922	1923
slepé	176 000	268 000	231 000	306 543	320 050
hluchoněmé	47 500	78 000	63 000	116 500	138 200
zmrzačené	121 000	80 000	105 000	193 000	203 000
epileptické	2 000	5 000	-	-	-
slabomyslné	35 000	125 210	121 520	147 000	115 000

vstupovalo do školské výuky se sebestřednějšími pocity a vykazovalo vždy lepší výsledky než dítě, které dobu předškolní strávilo v uzavřeném domácím prostředí (Slovenský národní archiv v Bratislavě, f. Policajné riaditeľstvo v Bratislave I, 1927 – 1938).

I na Podkarpatské Rusi, jež byla součástí první Československé republiky, byla v roce 1923 zřízena filiálka československého státního dětského domova pro slepé děti v Mukačevu s kapacitou pro 10 dětí. Stejně jako levočský ústav byl i tento v majetku státu (Soupis zařízení sociální péče o mládež v republice československé, 1925). Na Podkarpatské Rusi působil od roku 1929 Spolek pro péči o slepé na Podkarpatské Rusi, který se staral hlavně o vyučení slepců ve vlastních kartáčnických dílnách (Československá statistika – svazek 150, 1937).

Cíle zdravotně-sociální politiky státu směřovaly k tomu, aby ve všech částech republiky byla poskytována odpovídající péče a vzdělání pro tuto zranitelnou skupinu. Podíváme-li se na následující tabulku, můžeme vidět, jakou finanční podporu stát poskytoval institucím, které zajišťovaly péči o zdravotně a duševně handicapované osoby. Porovnáme-li výši jednotlivých podpor, lze konstatovat, že poskytovaná částka na rozvoj péče o nevidomé osoby byla podstatně vyšší než u ostatních postižených.

Jaké byly nejčastější důvody oslepnutí v té době? Trnková (1932) ve své knize uvádí dvě hlavní skupiny příčin oslepnutí, a to zabránitelné a nezabránitelné. K zabránitelným příčinám patřily hnisotok novorozenců, neštovice, syfilis (hlavně hluboký zánět rohovky), rohovkové vředy (hlavně původu tuberkulózního) a záněty duhovky (nejčastěji původu příjčného nebo tuberkulózního). K nezabránitelným patřily: úbytek zrakových čivů, vrozený zelený zákal, vrozené vady, zvrhlost sítnice a následky krátkozrakosti. Hnisotok novorozenců vznikal nejčastěji po porodu jeho infekcí z matčiny rodidel. Choroba byla při včasném léčení ve většině případů vyléčitelná, ovšem pozdní léčení nebo nevhodné léčení mohly vést k trvalému oslep-

nutí. Povinností praktických lékařů bylo proto dohlížet na to, aby porodní asistentky vykonávaly co nejpečlivěji profylaxi a aby dezinfekční roztoky, které aplikovaly, byly vždy nezkažené. Důraz byl kladen i na to, aby porodní asistentky byly zručné při aplikaci roztoku do očí a aby během prvních 8 dnů pečovaly s maximální pečlivostí o oči novorozence. Jinou nakažlivou oční chorobou v té době byl trachom, který mohl taktéž způsobit slepotu. Rovněž syfilis rodičů mohl zapříčinit vrozené oslepnutí nebo oslepnutí v pozdějším věku. Oslepnutí u dětí byla zaviněna i očními poraněními. Bylo proto nutné, aby byla v rámci preventivních činností věnována zvýšená pozornost těm chorobám, které hrozily oslepnutím (Trnková, 1932). Další onemocnění, která mohla ohrozit schopnost vidění, byly i záněty rohovky, jež měly svou příčinu v onemocněním skorfulosou. Ta vznikala na základě nedostatečných hygienických poměrů, při kterých sehrály hlavní roli malý a vlhký byt, nečistota a špatná výživa dětí. Při této chorobě byl zánět očí většinou oboustranný. Vliv hygienických poměrů, resp. sociálního prostředí na zrak dětí dokládá i počet očního hnisotoku novorozenců připadajících na 100 tisíc obyvatel v roce 1921. V Čechách to bylo 2,3, na Moravě a ve Slezsku 2,2, na Slovensku 2,7 a v nejchudší části republiky, na Podkarpatské Rusi, pak 3,4 (Statistický přehled republiky Československé 1930). Nebezpečí oslepnutí vznikalo i na základě mnohočetných rohovkových vředů, po jejichž vyléčení vznikají jizvy, které snižují ostrost zraku (Slovenský národní archiv v Bratislavě, f. Policajné riaditeľstvo v Bratislave I, 1927 – 1938).

Ze statistických údajů z poslední třetiny dvacátých let a z přelomu dvacátých a třicátých let k počtu slepých dětí v národních školách při příslušných ústavech pro nevidomé děti lze vidět kontinuální klesající počet nevidomých dětí ve všech speciálních školských zařízeních v republice, což by mohlo svědčit i o zlepšujících se hygienických poměrech, které mohly mít pozitivní dopad na vývoj počtu zrak vážně ohrožujících zánětů u dětí. Počet nevidomých

děti v těchto školách od školního roku 1927/28 a 1930/31 průběžně klesal, a to z počtu 375 v prvním na 261 v posledním zmíněném školním roce, což byl zhruba třetinový pokles (Statistická ročenka republiky Československé, 1934).

ZÁVĚR

První Československá republika kladla zvýšený důraz na rozvoj péče o nevidomé. Velkou pozornost věnovala především profylaxi, tj. předcházení oslepnutí. V péči o dítě bylo nutné udělat vše pro to, aby toto poškození nevzniklo. Rozvoj profylaxe úzce souvisel s rozvojem medicíny, především s rozvojem očního lékařství. Postupně došlo i ke změně ve vnímání postavení postižených ve společnosti. Otevírání nových ústavů a zkvalitnění poskytování péče vedly k nezbytnému rozvoji výchovy a vzdělávání nevidomých dětí, přičemž velká pozornost byla věnována rovněž praktickému řemeslnému výcviku, což umožnilo budoucí pracovní uplatnění nevidomých.

Poděkování

Tato studie je dílčím výsledkem řešení projektu s registračním číslem 20-09470S „Zdravotní systém první Československé republiky v kontextu národnostního a sociálního složení – centrum vs. periferie“ podporovaného Grantovou agenturou České republiky.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

Československá statistika – svazek 150. Péče o chudé a péče o mládež ochrany potřebnou v republice Československé v roce 1931. II. díl. Praha: Státní úřad statistický; 1937. 157 s.

Deylův ústav http://www.klaruv-ustav-slepcev.wz.cz/1910/deyluv_ustav.pdf cit. 30-12-2022].

MUŽÁKOVÁ M. Karlova idea vzdělávání nevidomých dětí v českých zemích – 200 let soukromého ústavu pro slepé děti a na oči choré – Hradeckého ústavu pro slepé. *Speciální pedagogika*. 2008; 18 (1): 58-70.

Národní archiv, f. 622, Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy, 1918–1938, kart. č. 787, Organizace státních ústavů pro hluchoněmé a slepé děti, čís. dok. 17.237/884-V-1936

Slovenský národní archiv v Bratislavě, f. Inštruktora Ministerstva sociálnej starostlivosti, 1923, kart. č. 10, Výročná zpráva ústavu slepých v Prešově za rok 1922.

Slovenský národní archiv v Bratislavě, f. Inštruktora Ministerstva sociálnej starostlivosti, 1926,

kart. č. 14, čj. 113/1922, Organizační stanovy soukromého ústavu slepých v Levoči.

Slovenský národní archiv v Bratislavě, f. Inštruktora Ministerstva sociálnej starostlivosti, 1926, kart. č. 14, Výročná zpráva soukromého remeselného ústavu slepých v Levoči za rok 1925.

Slovenský národní archiv v Bratislavě, f. Referát ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislavě, 1925-1945, karton. č., 157, Stanovy Zemského spolku pro pečlivost o nevidomých na Slovensku.

Slovenský národní archiv v Bratislavě, f. Policajné riaditeľstvo v Bratislavě I, 1927-1938, kart. č. 21, Spolok pre pečlivost o nevidomých na SR.

Sociální péče a sociální politika v prvním desetiletí republiky. Praha : [s.n.]; 1928. 141 s.

Soupis zařízení sociální péče o mládež v republice československé. Praha: Ministerstvo sociální péče; 1925. 211 s.

SMÝKAL J. 150 let výchovné a vzdělávací instituce pro nevidomé v Brně. Brno: Základní škola pro nevidomé; 1985 <https://smykal.ecn.cz/publikace/kniha05t.htm> [cit. 14-12-2022].

SMÝKAL, J. Tyflopédický lexikon jmenný. Brno: 2006 <https://www.apogeum.info/tlex/> [cit. 30-12-2022].

Statistický přehled republiky Československé, Praha: Státní úřad statistický, 1930. 335 s.

Statistická ročenka republiky Československé, Praha: Státní úřad statistický, 1934. 330 s.

Štátny archív v Nitre, f. Nitranská župa 1919–1922, krab. č. 114, přípis Inštruktora sociální péče o mládež v Bratislavě Županskému úřadu v Nitře čís. 488. Isp. ze dne 17. února 1920.

Štátny archív v Prešove – pracovisko Archív Stará Ľubovňa, f. Obvodný notársky úrad Podolínec, 1929, kart. č. 14, přípis Okresního úřadu ve Staré Ľubovni obvodním notářským úřadům čís. 1395/1929 ze dne 25. února 1929.

TÓTH A., TÓTHOVÁ V., NOVOTNÝ L. et al. Významné kroky ve vývoji péče o hluchoněmé děti v první Československé republice. *Pediatric pro praxi*. 2022; 23 (4): 299-303.

TÓTHOVÁ V., TÓTH A., NOVOTNÝ L. et al. Prvorepubliková péče o děti s tělesným postižením. *Pediatric pro praxi*. 2022; 23 (2): 148-150.

TRNKOVÁ M. Kapitoly ze sociální péče o mládež. Praha: Organizace sociálních pracovníků; 1932. 107 s.